МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ
УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

НАУКОВІ ПРАЦІ МІЖРЕГІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

ПОЛІТИЧНІ НАУКИ ТА ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ

SCIENTIFIC WORKS OF INTERREGIONAL ACADEMY OF PERSONNEL MANAGEMENT

POLITICAL SCIENCES AND PUBLIC MANAGEMENT

Випуск 1 (73), 2024

Видавничий дім
«Гельветика»
2024

УДК 34

Редакційна колегія

Семенець-Орлова І. А., кандидат політичних наук, доктор наук з державного управління, професор, директор Навчально-наукового інституту управління, економіки та бізнесу, Міжрегіональна Академія управління персоналом **(головний редактор)**

Дакал А. В., доктор наук з державного управління, доцент, професор кафедри публічного адміністрування, Міжрегіональна Академія управління персоналом

Жовнірчик Я. Ф., доктор наук з державного управління, професор, професор кафедри публічного управління та адміністрування, Національний авіаційний університет

Карасевич А. О., кандидат філософських наук, професор, професор кафедри соціальних і правових дисциплін, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Козирська А., доктор політичних наук, професор, керівник кафедри соціальної і культурної безпеки факультету наук про політику і безпеку, Університет Миколая Коперника у Торуні, Польща

Ковач В. О., доктор наук з державного управління, старший дослідник, провідний науковий співробітник відділу проблем фізичного захисту об'єктів критичної інфраструктури центру інформаційно-аналітичного та технічного забезпечення моніторингу об'єктів атомної енергетики, НАН України

Кондратенко О. Ю., доктор політичних наук, доцент, провідний науковий співробітник відділу теоретичних та прикладних проблем політології, Інститут політичних і етнонаціональних досліджень імені І. Ф. Кураса НАН України

Копанчук В. О., доктор наук з державного управління, доцент кафедри кримінального права та процесу, Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова

Кульгінський Є. А., доктор наук з державного управління, доцент, професор кафедри стоматології, Київський міжнародний університет

Лясота Л. І., кандидат політичних наук, доцент, член Соціологічної асоціації України

Монолатій І. С., доктор політичних наук, професор кафедри політології, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

Орел М. Г., доктор наук з державного управління, професор кафедри публічного адміністрування, Міжрегіональна Академія управління персоналом

Пашина Н. П., доктор політичних наук, професор, професор кафедри політології та міжнародних відносин, Маріупольський державний університет

Радченко О. О., кандидат наук з державного управління, доцент, доцент кафедри публічного адміністрування, Міжрегіональна Академія управління персоналом

Твердохліб О. С., доктор наук з державного управління, доцент, професор кафедри державного управління у сфері цивільного захисту, Інститут державного управління та наукових досліджень з цивільного захисту

Толуб'як В. С., доктор наук з державного управління, професор, професор кафедри менеджменту та публічного управління, Західноукраїнський національний університет

Шмаленко Ю. І., кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри соціології, Національний університет «Одеська юридична академія»

Яковлева Л. І., доктор політичних наук, професор, професор кафедри соціології, Національний університет «Одеська юридична академія»

Katarzyna Radzik-Maruszak, dr hab, profesor, Fac Polit Sci & Journalism, Maria Curie-Sklodowska University in Lublin (Lublin, Poland)

Marek Pietraś, prof. dr hab., Dyrektor Instytutu Nauk o Polityce i Administracji UMCS

Затверджено Вченою радою
Міжрегіональної Академії управління персоналом 24 квітня 2024 (протокол № 5)

Реєстрація суб'єкта у сфері друкованих медіа: Рішення Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення № 1173 від 11.04.2024 року (Ідентифікатор медіа R30-03894).

Журнал включено до Переліку наукових фахових видань України (категорія «Б») відповідно до Наказу МОН України № 320 від 07 квітня 2022 року (додаток 2) зі спеціальностей 052 – Політологія; 281 – Публічне управління та адміністрування.

Видання індексується Google Scholar

DOI: 10.32689/2523-4625-2023-1(73)

Наукові праці МАУП. Політичні науки та публічне управління. 2024. Вип. 1 (73). Київ : Міжрегіональна Академія управління персоналом, 2024. 100 с.

Публікуються статті науковців, які досліджують актуальні проблеми розвитку політики та публічного управління. Для науковців, викладачів, студентів та всіх, кого цікавить розвиток політичної науки та публічного управління в Україні.

ISSN 2523-4625 (Print) © Оформлення «Видавничий дім «Гельветика», 2024

ЗМІСТ

Вікторія БАРАНОВА
РОЗРОБКА МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ НАСЕЛЕННЯ ГРОМАДИ: РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ **7**

Олексій БУРЯЧЕНКО
ЕВОЛЮЦІЯ ЯДЕРНОГО ТЕРОРИЗМУ: ПОЛІТИЧНИЙ АНАЛІЗ МІЖНАРОДНОЇ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОЇ БАЗИ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ **13**

Ігор ЖУРБА
СЕПАРАТИЗМ І ТЕРИТОРІАЛЬНА ЦІЛІСНІСТЬ: КОНФЛІКТ МІЖ ПРИНЦИПАМИ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ЦІЛІСНОСТІ ТА ПРАВОМ НА САМОВИЗНАЧЕННЯ **23**

Ірина КЛИМЧУК, Інна МИХАЛЬЧУК
НАСЛІДКИ ПОДІЙ АРАБСЬКОЇ ВЕСНИ В КОНТЕКСТІ РЕГІОНАЛЬНОЇ ТА ГЛОБАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ **29**

Валентин КОЛЄЧКІН
ІСТОРИКО-ГЕНЕЗИСНИЙ АСПЕКТ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ В ІНФОРМАЦІЙНІЙ СФЕРІ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ПРОБЛЕМ ТА ЗАСАД ФОРМУВАННЯ СУЧАСНОЇ МОДЕЛІ ТАКОГО УПРАВЛІННЯ **34**

Валерій КОТЛЯРОВ
ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ВІТЧИЗНЯНОЇ ТА СВІТОВОЇ СПІЛЬНОТИ **40**

Валерій МАЛЬСЬКИЙ
СУЧАСНІ ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ **48**

Маріанна МАРУСИНЕЦЬ
РОЛЬ ДИПЛОМАТІЇ ІРЛАНДСЬКОЇ ДІАСПОРИ США У МИРНОМУ ПРОЦЕСІ В ПІВНІЧНІЙ ІРЛАНДІЇ **53**

Єгор МІНЕНКО, Артур БОРСУК
ВПЛИВ РОСІЙСЬКОЇ ПРОПАГАНДИ НА ІНФОРМАЦІЙНИЙ СУВЕРЕНІТЕТ КРАЇН ЄВРОПИ **61**

Яна МУЩЕНКО
ПРИЧИНИ ТА ОСОБЛИВОСТІ АБСЕНТЕЇЗМУ УКРАЇНСЬКОГО ВИБОРЦЯ КРІЗЬ ПРИЗМУ ПОЛІТИЧНИХ ЧИННИКІВ (НА ПРИКЛАДІ ПРЕЗИДЕНТСЬКОЇ ВИБОРЧОЇ КАМПАНІЇ 2004 РОКУ) **67**

Микола НЕГРИЧ
ФУНДАМЕНТАЛЬНІ ПЕРЕДУМОВИ У РОЗВИТКУ «НОВОГО ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ» ТА ЗАСТОСУВАННЯ МОДЕЛЕЙ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА У СВІТОВІЙ ЕКОНОМІЦІ **72**

Ігор ПОПОВ
ЗАКОНОДАВЧЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОБМЕЖЕНЬ У ВІДПОВІДНОСТІ З МІЖНАРОДНИМИ СТАНДАРТАМИ В УМОВАХ РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ **79**

Ігор ПОПОВ
АНАЛІЗ РІШЕНЬ РНБО ТА СБУ ЩОДО ОБМЕЖЕННЯ ДОСТУПУ ДО ІНФОРМАЦІЇ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ **84**

Ігор РОЗОВИК
ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ СИСТЕМОЮ СУДОВО-МЕДИЧНИХ ЕКСПЕРТИЗ..... **90**

Тетяна ШЛЕМКЕВИЧ, Тамара ЛАХАЧ, Наталія ШОТУРМА
ВИКОРИСТАННЯ ПОЛІТИЧНИХ СТЕРЕОТИПІВ В ПОЛІТИЧНІЙ РЕКЛАМІ..... **95**

УДК 352
DOI https://doi.org/10.32689/2523-4625-2024-1(73)-1

Вікторія БАРАНОВА
кандидат психологічних наук, доцентка кафедри публічного адміністрування, Міжрегіональна Академія управління персоналом,
заступник начальника Управління освіти і науки Білоцерківської міської ради, Управління освіти і науки Білоцерківської міської ради, vic_baranova@ukr.net
ORCID: 0000-0002-8119-1675

РОЗРОБКА МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ НАСЕЛЕННЯ ГРОМАДИ: РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ

У статті проаналізовано стан розробки механізмів державного управління забезпечення психологічної підтримки населення громади у сфері освіти, можливості галузі освіти створити в закладі цілісну систему турботи про психічне здоров'я всіх учасників освітнього процесу та забезпечити міжсекторальну координацію і взаємодію в цьому напрямі психосоціальної підтримки населення на прикладі Білоцерківської міської територіальної громади Київської області. Констатовано, що освітня галузь територіальної громади має належний соціальний, культурний і науковий потенціал, тому сфера освіти потребує розробки та реалізації окремої програми щодо збереження ментального здоров'я та психосоціальної підтримки населення громади, адже в цій галузі задіяна та бере участь або дотична, напевно, найбільша кількість мешканців громади. Ввиокремлено низку проблем щодо збереження психічного здоров'я населення, які спостерігаються в галузі освіти, зокрема необхідність створення цілісної системи турботи про збереження психічного здоров'я, налагодження ефективних скоординованих дій на забезпечення превенції, промоції та допомоги у сфері турботи про психічне здоров'я дітей та молоді; потреба підвищення рівня знань про психічне здоров'я з метою вчасного виявлення розладів психічного здоров'я у дітей і молоді та перескерування до фахівців; необхідність розвитку відповідних умінь у педагогічних та науково-педагогічних працівників для забезпечення належного виконання завдань, які стоять перед ними у сфері турботи про власне психічне здоров'я та дітей і молоді тощо. Визначено основні цільові категорії у сфері освіти, які потребують найбільшої уваги щодо збереження їхнього ментального/психічного здоров'я, а саме: діти з особливим освітніми потребами; діти з інвалідністю; діти з числа внутрішньо переміщених осіб та члени їхніх родин; діти, які мають статус постраждалих від воєнних дій, та члени їхніх родин; діти із родин загиблих/померлих і діючих військовослужбовців та члени їхніх родин; працівники закладів й установ освіти з числа внутрішньо переміщених осіб та члени родин військових; працівники закладів й установ освіти з низьким рівнем резильєнтності (стресостійкості). У підсумку констатовано, що механізм галузевої регіональної програми допоможе підвищити ефективність системи психосоціальної підтримки та збереження психічного (ментального) здоров'я населення громад зокрема і держави в цілому через секторальну взаємодію всіх сторін: влади, освіти, медицини, громадськості, наукових установ, неурядових організацій, міжнародних організацій тощо.

Ключові слова: *механізми державного управління, регіональна програма, галузь (сфера) освіти, посадові особи місцевого самоврядування, психологічна підтримка, психічне здоров'я, програми підготовки, формування стресостійкості, міжсекторальна взаємодія.*

Viktoriya Baranova. DEVELOPMENT OF STATE ADMINISTRATION MECHANISMS FOR PROVIDING PSYCHOLOGICAL SUPPORT TO THE POPULATION OF THE COMMUNITY: REGIONAL ASPECT

The article analyzes the state of development of state management mechanisms for providing psychological support to the population of the community in the field of education, the possibilities of the education sector to create in the institution a holistic system of care for the mental health of all participants in the educational process, and to ensure intersectoral coordination and interaction in this direction of psychosocial support of the population on the example of Bilotserkivska urban territorial community of Kyiv region. It was established that the educational sector of the territorial community has the appropriate social, cultural and scientific potential, therefore the field of education needs the development and implementation of a separate program for the preservation of mental health and psychosocial support of the population of the community, because in this sector it is involved and participates or touches, probably, the largest number of community residents. A number of problems regarding the preservation of the mental health of the population observed in the field of education are highlighted, in particular, the need to create an integrated system of care for the preservation of mental health, the establishment of effective coordinated actions to ensure prevention, promotion and assistance in the field of care for children's mental health and young people; the need to increase the level of knowledge about mental health in order to timely identify mental health disorders in children and youth and refer them to specialists; the need for the development of appropriate skills in pedagogical and scientific-pedagogical workers to ensure the proper performance of the tasks facing them in the field of caring for their own mental health and children and youth, etc. The main target categories in the field of

© Баранова В., 2024

education, which need the most attention in terms of preserving their mental/psychic health, have been identified, namely: children with special educational needs; children with disabilities; children from among internally displaced persons and members of their families; children who have the status of victims of war and members of their families; children from the families of dead/deceased and active servicemen and members of their families; employees of institutions and educational institutions from among internally displaced persons and members of military families; employees of institutions and educational institutions with a low level of resilience (stress resistance). As a result, it was established that the mechanism of the sectoral regional program will help to increase the effectiveness of the system of psychosocial support and preservation of the mental (mental) health of the population of communities in particular and the state as a whole through the sectoral interaction of all parties: government, education, medicine, the public, scientific institutions, non-governmental organizations , international organizations, etc.

Key words: *mechanisms of state administration, regional program, branch (sphere) of education, officials of local self-government, psychological support, mental health, training programs, formation of stress resistance, intersectoral interaction.*

Постановка проблеми. Згідно з глобальними оцінками ВООЗ кожна п'ята людина (22%), яка проживає на території, котра в той чи інший час стала місцем воєнного конфлікту впродовж останніх 10 років, має певну форму психічного розладу, від легкої депресії або тривожності до психозу, а майже кожна 10 людина (9%) живе з помірним або тяжким психічним розладом. Немає сумніву, що російсько-українська війна теж чинить безпосередній чи опосередкований вплив на психічне здоров'я та добробут населення України.

Безперечно, що війна є надзвичайним психологічним подразником для людини та суспільства, оскільки ми не маємо природного імунітету, здатного захистити від стресу, спричиненого бойовими діями. Саме тому збереження психічного здоров'я населення повинно бути пріоритетом для державних органів та місцевого самоврядування.

За попередньою оцінкою Міністра охорони здоров'я України Віктора Ляшка (20 січня 2023 року, інтерв'ю газеті «Вечірній Київ»), психологічної підтримки після завершення війни можуть потребувати 14–15 мільйонів осіб. 20% з них потребуватимуть психологічної підтримки ззовні (близько 3 млн осіб). Частині осіб знадобиться медикаментозна підтримка.

Безсумнівно, стан здоров'я населення – найважливіший показник благополуччя, що відображає соціально-економічне, екологічне, демографічне й санітарно-гігієнічне становище, тому здоров'я та якість життя в цілому визначаються складним набором взаємопов'язаних факторів. А психічне (ментальне) здоров'я – це непомітний, але водночас головний двигун людини, що дозволяє не лише повноцінно жити, а й ефективно функціонувати в суспільстві, тому дбати про своє ментальне здоров'я – така ж базова необхідність кожного, як і дбати про здоров'я фізичне.

У межах Всеукраїнської програми ментального здоров'я «Ти як?», ініційованої першою леді України Оленою Зеленською, у 2023 році стартувала комунікаційна кампанія, метою якої визначено сприяти формуванню в суспільстві культури піклування про ментальне здоров'я, дати розуміння та показати інструменти, які допоможуть українцям дбати про свій внутрішній стан.

Розробку та впровадження Всеукраїнської програми ментального здоров'я координує Міністерство охорони здоров'я України. Всесвітня організація охорони здоров'я – експертний партнер, виконавчий партнер – громадська організація «Безбар'єрність». Майданчиком для розробки та ухвалення рішень є Міжвідомча координаційна рада при Кабінеті Міністрів України. Комунікаційна кампанія реалізується за підтримки Агентства США з міжнародного розвитку (USAID).

У рамках Всеукраїнської програми ментального здоров'я «Ти як?» профільні міністерства розробили низку галузевих проєктів, зокрема важливим для реалізації пропонованої Програми є проєкт Міністерства освіти і науки України є «Психосоціальна підтримка та психологічна допомога на всіх рівнях освіти». Наступними кроками повинні стати цільові програми на рівні областей, а далі – територіальних громад.

Стан розробки проблеми. У межах своїх повноважень, визначених Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні» кожна територіальна громада розробляє власний механізм реалізації завдань Всеукраїнської програми «Ти як?» та інших нормативно-правових документів, дія яких стосується питання збереження психічного здоров'я населення (розпорядження Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2017 року «Про схвалення Концепції розвитку охорони психічного здоров'я в Україні на період до 2030 року» та інші).

Проаналізуємо стан справ у цьому напрямі в найбільшій територіальній громаді Київської області – Білоцерківській міській територіальній громаді, кількість населення якої до повномасштабного російського вторгнення була більше 210000 мешканців.

Наразі окремі питання, котрі соціальної підтримки вразливих категорій населення, реалізуються в громаді через низку програм Управління соціального захисту населення, а саме: для Захисників і Захисниць, внутрішньо переміщених осіб, осіб з обмеженням життєдіяльності, для ветеранських та громадських організацій, малозабезпечених і багатодітних родин та інших. В основному ці програми спрямовані на фінансування певних послуг для цих категорій та потреб.

Водночас підготовлено до розгляду на засіданні Білоцерківської міської ради проєкт рішення «Про затвердження Програми збереження ментального здоров'я та психосоціальної підтримки населення Білоцерківської міської територіальної громади у сфері освіти на 2024–2026 роки», підготовлений авторським колективом Управління освіти і науки Білоцерківської міської ради. Цей документ ставить перед собою одним із завдань налагодження міжсекторальної співпраці медиків, освітян та служб соціального захисту у сфері охорони психічного здоров'я цивільного населення громади.

Цей документ розроблений відповідно до статті 3 Конституції України, згідно з якою людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю, статті 17, що покладає на державу обов'язок соціальної підтримки громадян, які захищали Україну в складі Збройних сил України, інших військових формувань, а також членів їхніх сімей, та статті 49, згідно з якою держава гарантує громадянам України право на охорону здоров'я та медичну допомогу. Правові підстави проєкту Програми визначаються статтею 44 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», Концепцією розвитку охорони психічного здоров'я в Україні на період до 2030 року, яку схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2017 р. № 1018-р, а також у межах Всеукраїнської програми ментального здоров'я «Ти як?». У процесі підготовки Програма була узгоджена з Програмою соціально-економічного та культурного розвитку Білоцерківської міської територіальної громади на 2024–2026 роки та Програмою розвитку системи освіти Білоцерківської міської територіальної громади на 2021–2025 роки з урахуванням неминучих в умовах повномасштабної війни обмежень у фінансових, інформаційних та трудових ресурсах.

Мета. Метою статті є аналіз стану розробки механізмів державного управління забезпечення психологічної підтримки населення засобами сфери освіти на рівні територіальної громади.

Виклад основного матеріалу. За інформацією Управління освіти і науки Білоцерківської міської ради, освітня галузь Білоцерківської міської територіальної громади (далі – БЦМТГ) має належний соціальний, культурний і науковий потенціал, тому, безперечно, сфера освіти потребує розробки та реалізації окремої програми щодо збереження ментального здоров'я та психосоціальної підтримки населення громади, адже в цій галузі задіяна та бере участь або дотична, напевно, найбільша кількість мешканців громади.

Так, наприклад, станом на 12 вересня 2023 року в комунальних закладах й установах освіти працює 4376 осіб; у 40 комунальних (+8 дошкільних підрозділів) та 1 приватному закладах дошкільної освіти виховується 5483 дитини, у 35 комунальних та 3 приватних закладах загальної середньої освіти навчаються 21304 здобувачі освіти. До учасників освітнього процесу відповідно до чинного законодавства України зараховуються й батьки учнів і вихованців, тому кількість мешканців громади, пов'язаних зі сферою освіти так чи інакше, суттєво збільшується за рахунок членів родин кожної дитини дошкільного і шкільного віку.

Окрім того, у БЦМТГ успішно функціонує низка закладів професійно-технічної, фахової передвищої та вищої освіти, у котрих здобувають освіту орієнтовно більше 20 тисяч осіб.

Водночас органи місцевого самоврядування громади констатують збільшення кількості дітей дошкільного і шкільного віку пільгових категорій, зокрема з інвалідністю та внутрішньо переміщених осіб. За інформацією Управління соціального захисту населення Білоцерківської міської ради, станом на 12 січня 2024 року виплати на дітей з інвалідністю в БЦМТГ отримують 1325 осіб. Також станом на 12 січня 2024 року в Білоцерківській громаді зареєстровано 16104 внутрішнього переміщені особи, це 11 575 сімей, у яких виховуються 3820 дітей віком до 18 років.

«Соціальний паспорт» закладів дошкільної і загальної середньої освіти БЦМТГ засвідчує наявність значного переліку дітей та учнівської молоді пільгових категорій, як-от: діти-сироти і діти, позбавлені батьківського піклування (307 дітей-сирт, з яких 126 дітей із родин військовослужбовців, які загинули/померли/зникли безвісти); 602 дитини з інвалідністю; 412 дітей з особливими освітніми потребами, які здобувають освіту в інклюзивних групах і класах; 1125 дітей із числа внутрішньо пере-

міщених осіб; 2935 дітей із родин військовослужбовці та інші.

Таким чином, цільова аудиторія мешканців громади, котру охоплює сфера освіти, дійсно, є численної та різноманітною, а тому потребує різнобічної уваги та піклування.

Протягом 2023 року фахівцями Навчально-методичного центру психологічної служби Управління освіти і науки Білоцерківської міської ради було проведено дослідження серед педагогів і здобувачів освіти закладів загальної середньої освіти Білоцерківської МТГ з метою оцінки впливу рівня резильєнтності на ефективність навчання та професійної діяльності. В опитуванні взяли участь 530 педагогічних працівників та 1000 здобувачів освіти 7-11 класів і 400 учнів 4 класів.

За результатами опитування 28% педагогів та 26 % учнів старших класів стикаються зі стресом не менше 1 разу на тиждень, що викликає в них різні емоції та стани, а саме: переживають втому (приблизно 75% опитаних), тривожність і напругу (педагоги – 63%, учні – 52%), поганий настрій, роздратування (педагоги – 45%, учні – 50%). Серед негативних станів, які переживають старші підлітки, варто звернути увагу на нав'язливі негативні думки (54%) та відчуття самотності (29%), між іншим, ці емоції більше притаманні учням, ніж педагогам. Нав'язливі негативні думки та невміння їх контролювати значно впливають на погіршення настрою, психологічного стану й посилюють дію інших стресових факторів. За спостереженнями фахівців психологічної служби діти переживають війну на самоті та часто не мають можливості проговорити свої почуття з дорослими.

45% педагогів під час стресу стають менш ефективними на роботі; 37% відкладають свої домашні справи; 23% менше часу приділяють хобі або не займаються ним зовсім. Лише 22% опитаних відповіли, що стрес впливає на їхню роботу мінімально, а 2% педагогічних працівників назвали стрес корисним для себе.

Розуміння, що відбувається з організмом і психікою під час стресу, як змінюється поведінка та яким чином можна собі допомогти, впливає на вибір оптимального варіанту реагування та саморегуляції. Звернення за професійною допомогою психолога скорочує час на пошуки виходу зі складної ситуації. Третина учасників цього дослідження ввійшла в число тих, хто готовий звернутися по допомогу за певних обставин. На жаль, зберігаються певні бар'єри щодо звернення за психологічною допомогою, зокрема 40% педагогів та 51% старшокласників не вважають свої проблеми достатніми для звернення, а 47% педагогів та 58% учнів не готові ділитися пережитим досвідом.

За результатами діагностики виявилось, що 52% опитаних педагогів мають нормальний рівень стресостійкості, який відповідає нормі напруженого життя активної людини, а 47% – мають низький рівень опірності стресу, різноманітні напружені ситуації досить сильно впливають на їхнє життя та працездатність. Водночас майже 50% учнів продемонстрували задовільний, а 14% – низький рівень стресостійкості.

Таким чином, результати дослідження рівня стресостійкості учнів і педагогічних працівників засвідчують, що для психологічної служби закладів освіти є завдання у сфері підтримки і зміцнення ментального здоров'я учасників освітнього процесу.

Посадові особи місцевого самоврядування галузі освіти громади вважають, що однією з проблем, яку може вирішити пропонована програма, є відсутність в освітніх закладах цілісної системи турботи про збереження психічного здоров'я, що не дозволяє ефективно координувати дії на забезпечення превенції, промоції та допомоги у сфері турботи про психічне здоров'я дітей та молоді. Як наслідок, значна частина розладів у сфері психічного здоров'я у дітей та молоді виявляються запізно, не мають належного вчасного скерування. Частково це спричинено недостатністю належної освіти у сфері турботи про психічне здоров'я дітей та молоді у працівників освітніх закладів, елементарних знань із цього напряму – у батьків та іншої рідні дітей. До того ж працівники освітніх закладів самі стикаються зі значними викликами в контексті війни та потребують підтримки й захисту від вигорання, формування навичок власної стійкості та психічного добробуту.

Отже, у цілому можна виокремити низку проблем щодо збереження психічного здоров'я населення, які спостерігаються в галузі освіти, а саме:

– необхідність створення цілісної системи турботи про збереження психічного здоров'я, налагодження ефективних скоординованих дій на забезпечення превенції, промоції та допомоги у сфері турботи про психічне здоров'я дітей та молоді;

– нестача кадрів соціально-психологічного фаху та низький рівень заробітної плати для 8-годинного робочого дня практичних психологів і соціальних педагогів при високому рівні емоційно-психологічного навантаження;

– потреба підвищення рівня знань про психічне здоров'я з метою вчасного виявлення

розладів психічного здоров'я у дітей і молоді та перескерування до фахівців;

– необхідність розвитку відповідних умінь у педагогічних та науково-педагогічних працівників для забезпечення належного виконання завдань, які стоять перед ними у сфері турботи про власне психічне здоров'я та дітей і молоді;

– профілактика професійного вигорання серед учителів і викладачів шляхом плекання емоційної стійкості й умінь налагоджувати психічний добробут;

– зростання кількості дитячого населення, які мають інвалідність та/або особливі освітні потреби.

Загалом основними цільовими категоріями у сфері освіти, які потребують найбільшої уваги щодо збереження їхнього ментального/психічного здоров'я, є такі:

– діти з особливим освітніми потребами;

– діти з інвалідністю;

– діти з числа внутрішньо переміщених осіб та члени їхніх родин;

– діти, які мають статус постраждалих від воєнних дій, та члени їхніх родин;

– діти із родин загиблих/померлих і дійсних військовослужбовців та члени їхніх родин;

– працівники закладів й установ освіти з числа внутрішньо переміщених осіб та члени родин військових;

– працівники закладів й установ освіти з низьким рівнем резильєнтності (стресостійкості).

Відповідно до всього вищевказаного та результатів дослідження на рівні БЦ громади визначено мету Програми збереження ментального здоров'я та психосоціальної підтримки населення Білоцерківської міської громади у сфері освіти на 2024–2026 роки як забезпечення збереження ментального здоров'я всіх учасників освітнього процесу в громаді та побудову системи міжвідомчої взаємодії щодо психосоціальної підтримки населення громади.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Підбиваючи підсумки всього вищесказаного, можемо зробити висновок, що є аргументована потреба в розробці механізмів державного управління психологічної підтримки населення на регіональному рівні з використанням ресурсів і можливостей сфери освіти. По-перше, створення та реалізація таких програм сприятиме створенню на базі галузі освіти в територіальній громаді цілісної системи турботи про збереження психічного здоров'я, забезпечення його промоції, превенції порушень та психологічної допомоги в межах компетенцій. По-друге, заходи програми також будуть спрямовані на зростання рівня компетентності педагогічних працівників із питань збереження психічного здоров'я та надання психосоціальної допомоги, а завдяки активній інформаційно-просвітницькій роботі серед батьківської громадськості закладів освіти в населення громади різних вікових груп з'являться елементарні знання про психічне здоров'я та навички самодопомоги для його зміцнення й відновлення.

Отже, такий механізм, як галузева регіональна програма, допоможе підвищити ефективність системи психосоціальної підтримки та збереження психічного (ментального) здоров'я населення громад зокрема і держави в цілому, проте для успішної реалізації цієї мети необхідна співпраця всіх сторін: влади, освіти, медицини, громадськості, наукових установ, неурядових організацій, міжнародних організацій тощо.

Література:

1. Про схвалення Концепції розвитку охорони психічного здоров'я в Україні на період до 2030 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2017 року № 1018-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1018-2017-%D1%80#Text

2. Про утворення Координаційного центру з психічного здоров'я, Положення про Координаційний центр з психічного здоров'я : постанова Кабінету Міністрів України 30 березня 2023 року № 301. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/301-2023-%D0%BF#Text

3. Про утворення Міжвідомчої координаційної ради з питань охорони психічного здоров'я та надання психологічної допомоги особам, які постраждали внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України : постанова Кабінету Міністрів України від 07.05.2022 року № 539. Дата оновлення: 15.08.2023. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/539-2022-%D0%BF#Text

4. Всеукраїнська програма ментального здоров'я «Ти як?»: URL: https://www.howareu.com/

5. Психічне здоров'я молоді в умовах військових конфліктів Л. Лотоцька, У. Лотоцька-Дудик, Ю. Брейдак – Viae Educationis, 2022. ISSN 2956-2856. DOI: https://doi.org/10.15804/ve.2022.03.05

6. Miliutina, K., Trofimov, A., Zelenin V., Andrushchenko T., Karamushka L. The Role of Pets in Preserving the Emotional and Spiritual Wellbeing of Ukrainian Residents During Russian Hostilities. Journal of Religion and Health, 2023, 62. 500–509. https://doi.org/10.1007/s10943-022-01669-4.

7. Safin O., Kravchenko O., Mishchenko M., Potapchuk Y. Peculiarities of Psychologists' and Social Pedagogues' Work in Terms of Quarantine. *Lecture Notes in Networks and Systems* 2021, 267, P149–157.

8. Safin Oleksandr. Psycho-emotional state of school children in conditions of quarantine limitations and distance learning /Oksana Kravchenko, Oleksandr Safin, Yevhen Potapchuk, Svitlana Bobrynova, Dariia Karpova/ *Training, Education, and Learning Sciences*, 2022, Vol. 59, 260–267. https://doi.org/10.54941/ahfe1002409

9. Semenets-Orlova, I., Klochko, A., Shkoda, T., Marusina, O., & Tepliuk, M. Emotional intelligence as the basis for the development of organizational leadership during the covid period (educational institution case). *Studies of Applied Economics*, 2021, *39*(5).

10. Semenets-Orlova, I., Klochko, A., Tereshchuk, O., Denisova, L., Nestor, V., & Sadovyi, S. Special Aspects of Educational Managers' Administrative Activity under Conditions of Distance Learning. *Journal of Curriculum and Teaching*, 2022, *11*(1), 286–297.

11. Semenets-Orlova, I. Procedural aspects of educational changes: empirical findings at institutional level. *Advanced Education*, 2017, 64–67.

12. Osadchyi V. V., Varina H. B., Prokofiev E. H., Serdiuk I.,; Shevchenko S. V. Use of AR/VR technologies in the development of future specialists stress resistance: Experience of STEAM-laboratory and laboratory of psychophysiological research cooperation. Paper presented at the CEUR Workshop Proceedings, 2020, 2732, 634–649.

13. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 р. №389-VIII. Дата оновлення: 19.10.2023. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text

14. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97. Дата оновлення: 10.12.2023. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text